

DADES D'INTERÈS.

Assignatura: Prehistòria II. Codi 1760.

Professor: Bartomeu Salvà Simonet.

Horaris: a.- Dimarts/17.00-18.00
b.- Dimecres/15.00-17.00
c.- Divendres/11.00-12.00 pràct.lab.

Lloc de tutories: Laboratori de Prehistòria T1/ 971 17 28 96

NORMES

TREBALLS I FEINES DURANT EL CURS.

1.- Caràcter teòric.

Tots els treballs són de caràcter personal, la defensa de cada un d'ells, l'elaboració i l'avaluació final seran individualitzades.

De forma totalment opcional es podrà realitzar un treball teòric sobre un dels temes o aspectes de l'assignatura. Aquest treball s'haurà de consensuar amb el professor, i es tindrà molt en compte a l'hora de les notes finals. Sempre amb la condició que per fer mitja, s'haurà de treure més d'un 4,5 a la nota de l'examen teòric. El treball en qüestió serà bibliogràfic.

Durant el curs hi haurà lectures de caràcter obligatori i de les quals en la majoria de les ocasions se n'hauran d'entregar petits resums o ressenyes. Així i tot aquests llibres o articles són matèria obligada a l'examen.

2.- Caràcter pràctic.

També s'han de desenvolupar activitats de tipus pràctic, les quals hauran de perfeccionar l'ensenyament teòric, i complementar l'assignatura. Els objectius d'aquestes són:

- Tenir un coneixement bàsic dels instruments que utilitza la prehistòria per a recollir informació.
- Saber utilitzar-los.
- Elaboració i maneig dels recursos d'investigació.
- Utilitzar els centres de documentació.

- Hem de pensar que a l'Assignatura de Prehistòria I, els alumnes ja han adquirit uns coneixements bàsics per assimilar els continguts pràctics. Per això es proposen unes activitats, les quals seran gestionades pel professor de l'assignatura, encara que sempre subjecte a les disponibilitats i ofertes dels centres de documentació i investigació, com: museus, altres universitats, altres departaments, etc.

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

Les activitats proposades podrien ésser:

I. - El dibuix de monuments prehistòrics, tècniques bàsiques.

II. - El dibuix del material arqueològic de la prehistòria.

III. - Les ceràmiques com a fòssils rectors a tota la prehistòria.

Així i tot això no és més que un plantejament inicial que podrà ésser revisat contínuament.

No es descarta la participació d'alguns alumnes en excavacions arqueològiques, a més de la seva inclusió en projectes d'investigació. Encara que s'ha de tenir en compte que haurà d'ésser fora d'hores lectives, ja que les excavacions, se solen realitzar durant l'estiu.

AVALUACIÓ

El que més se tendra en compte seran les proves escrites. Però a més la realització dels treballs que es puguin demanar, més les recensions que es pugin esmentar podran fer pujar la nota fins a un punt sobre la nota de l'examen.

Ha de quedar clar que els crèdits pràctics són condició per poder aprovar i també es tendran en compte a l'hora de posar la nota.

CARACTERÍSTIQUES DEL PROGRAMA

Aquest programa vendrà marcat, per la presència dins el Pla d'Estudis General de la Universitat de les Illes Balears d'una assignatura del primer cicle. La qual, té caràcter comú i obligatori per a tots els estudiants d'Història. Això fera que l'orientació de l'assignatura tenguí certes especificitats, per no interferir dins el programa d'abans esmentat, i així no haver de repetir innecessàriament el mateix temari, o almanco part d'aquest.

Per això hem cregut necessari centrar els temes de l'assignatura a èpoques i moments sobre els quals, a Prehistòria I no s'hi haguí aprofundit o arribat. A part d'aquest motiu, altres han estat els que han fonamentat la realització d'aquest programa:

A) Un eix cronològic coherent

B) Una atenció especial a les diferents cultures de les Illes de la Mediterrània Occidental, tant per la seva proximitat geogràfica, com cultural, quasi bé a tota la prehistòria.

C) Ens hem centrat sobre tot a la prehistòria d'Europa, no tant per què pensem que és l'única, sinó per què és la més pròxima, i per què el temari i el temps no dona per més.

D) S'ha obviat tot el període paleolític, mesolític i neolític, ja que han estat àmpliament tractats a l'assignatura de primer curs, ja esmentada.

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

E) S'ha fet incidència al tema del megalitisme, fenomen àmpliament extès a quasi bé tota Europa, i que se situa a cavall del neolític-calcolític, i inclús del bronze.

F) Ens hem centrat més al període protohistòric, tant als seus inicis (Bronze), com al seu desenvolupament (Bronze Final i Ferro).

F) Existeixen certs temes referents a l'Orient Mitjà, ja que són fonamentals per entendre l'impacte dels pobles colonitzadors a tota Europa.

G) Els continguts s'han estructurat en blocs temàtics amb un caràcter conceptual o teòric i aquests són:

BLOCS TEMÀTICS	CONTINGUTS
BLOC I	El megalitisme europeu.
BLOC II	Els inicis de la metal·lúrgia a Europa (Calcolític i Bronze 1 i 2)
BLOC III	Els canvis del Bronze Final a Europa.
BLOC IV	L'Edat del Ferro a Europa i la Colonització Feno/Púnica i Grega al Mediterrani, i els seus efectes a la resta d'Europa

PROGRAMA

BLOC TEMÀTIC - I

EL MEGALITISME.

1.- Concepte de Megalitisme

- Les teories tradicionals
- Les datacions radiocarbòniques: noves hipòtesis
- L'arquitectura megalítica: tècniques i tipologia.
- L'art megalític.
- Interpretacions religioses, socials i econòmiques.

2.- El Megalitisme Atlàntic

- Periodització i àrees geogràfiques (Anglaterra, França)
- El megalitisme a la Península Ibèrica
 - La façana Atlàntica (Inclou Portugal)
 - El Sud-est
 - Extremadura i la Meseta
 - El N-E i Aragó
 - Navarra i País Basc
- El Megalitisme Mediterrani

- El Midi francès
- Les Illes de la Mediterrània Occidental
- Les Illes Balears

BLOC TEMÀTIC II

ELS INICIS DE LA METAL·LÚRGIA A EUROPA (EL CALCOLÍTIC I EL BRONZE 1 I 2)

3. - Arqueometal·lúrgia

- L'anàlisi metal·lúrgica i la seva utilitat pel prehistoriador
- Mineria i metal·lúrgia. Treball metal·lúrgic i tecnologia del procés de foneria.
- La metal·lúrgia del coure: matèries primes i usos.
- El bronze i les diferents aliatges.
- El ferro i les seves primeres produccions.
- El concepte d'Edat del Ferro (El Pròxim Orient).
- L'expansió de la Mediterrània i els focus marginals.
- L'Or i l'argent.

4.- El Calcolític Europeu. Focus d'invenció

- Orient Pròxim
- Els Balcans
- El Sud-est de la Península Ibèrica.

5.- El Bronze Inicial i Mig a Europa

- Problemàtica entorn a l'inici del bronze.
 - Sistematització cronològica
 - Les tipologies dels objectes metàl·lics
 - Recursos, rutes comercials, desenvolupament econòmic i cultural: principals focus
- El Bronze 1 i 2 a Europa
 - Europa Centre-Oriental Balcans, Els Túmuls, Bronze Nòrdic
 - Mediterrani Central, Nord d'Itàlia, Apenins, Sicília, Còrsega i Sardenya.
 - Europa Occidental: França i Illes Britàniques

6.- El Bronze Inicial i Mig a la Península Ibèrica

- El Bronze 1 i 2 a la Península Ibèrica:

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

- El Argar
- Las Motillas
- El Bronze del Sud-Oest
- La Façana Atlàntica
- La Meseta
- El Bronze Valencià
- El Bronze al N-E i la Vall de l'Ebre

BLOC TEMÀTIC III

ELS CANVIS DEL BRONZE FINAL A EUROPA

7.- Canvis en el Mediterrani Oriental a finals del II mil·lenni.

- La problemàtica dels Pobles del Mar a l'Orient i Grècia
- La situació posterior
- La metal·lúrgia del ferro

8.- El bronze final i primer ferro en el Mediterrani Centre-Occidental.

- Europa Central
- La Península Italiana
- Micenes i el seu comerç.
- Les Illes: Sicília, Lipari, Malta, Còrsega i Sardenya.
- El Sud de França.

9.- Els Camps d'Urnes al Sud de França, i la Península Ibèrica.

- Els Camps d'Urnes al Bronze Final
- Periodització
- Assentaments
- Món Funerari
- Economia i societat

BLOC TEMÀTIC IV

L'EDAT DEL FERRO A EUROPA I LA COLONITZACIÓ FENICIA I PÚNICA I GREGA AL MEDITERRANI, I ELS SEUS EFECTES A LA RESTA D'EUROPA

10.- Comerç i colonització fenícia.

- Les ciutats fenícies i els seu context històric
- L'expansió fenícia.

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

- Directrius geogràfiques
- Causes
- Diferents tipus
- Colònies i factories al Mediterrani
- Mediterrani Oriental
- Nord d'Àfrica
- Illes
- Península Ibèrica
- Cartago i el Món Púnic

11.- Comerç i colonització grega.

- Context històric de la colonització
- La colonització al Mediterrani Central els segles VIII i VII a.C.
- Problemes de la colonització grega a Occident abans del s. VI a.C.
- La Magna Grècia
- La colonització focea (La Península Ibèrica)

12.- L'Edat del Ferro a Itàlia i Sicília i cultures a partir del S. VIII. Els etruscos.

- Àrees culturals del segle X fins al VIII
- Est i Golasseca : L'Edat del Ferro al Nord
- Etrúria, Laci i Zona Meridional
 - El Període Orientalitzant
 - El desenvolupament urbà al Laci
 - Estructura social
 - Política
 - Religiosa
 - El comerç etrusc
- Sicília i les Lipari

13.- L'Edat del Ferro a les Illes

- Còrsega
- Sardenya

14.- L'Edat del Ferro a Europa Centre-Occidental

- Fase de Hallstatt
- Fase de la Tene
- Relacions amb el Mediterrani.
- Celtes i celtibers

15.- La civilització tartèssica

- Les fonts i el concepte de Tartessos

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

- El període orientalizant
- Poblats, necròpolis i cultura material
- Economia i societat.
- La fi

16.- La Cultura Ibèrica

- Concepte de Cultura Ibèrica
- Àrees i periodització
- Urbanisme
- Món funerari
- Economia, societat, política i religió.

BIBLIOGRAFIA

La bibliografia l'organitzarem en blocs temàtics. A més d'un capítol inicial, amb bibliografia de caràcter més general, referida als manuals, i que sempre poden ésser útils a l'alumnat.

Aquest recull, en cap moment pretén ésser exhaustiu, ja que la bibliografia especialitzada és molt més ample, però sí que conté els treballs mínims per relacionar-se amb els temes del curs. Pensam que és una eina indispensable per possibles treballs, o ampliacions dels temes corresponents.

MANUALS

- ALMAGRO, M. Introducción a la Prehistoria y a la Arqueología de Campo. Barcelona, 1985
- ANFRUNS, J; LLOBET, E. (eds.). El canvi cultural a la prehistòria. Barcelona, 1990.
- ARRIBAS, A. Lecciones de Prehistòria. Ed. Teide. Barcelona, 1983.
- BARANDIARÁN, I. et alii. Prehistoria de la Península Ibérica. Barcelona, 1998.
- BRÉZILLON, M. Dictionaire de la Préhistoire. Paris, 1968
- CANO, M. et alii Prehistoria. Manual de Historia Universal I. Madrid, 1983
- CAVALLI-ESFORZA, L. CAVALLI-ESFORZA, F. Chi Siamo. La storia de la diversità umana. Milano, 1993. "Versió en català. Qui som?"
- CHAMPION, T. et alii. Prehistoria de Europa. Barcelona, 1988
- CHILDE, V.G. La Prehistoria de la Sociedad Europea. Barcelona, 1979.
- CHILDE, V.G. Los orígenes de la civilización. Madrid, 1984
- COHEN, M.N. La crisis alimentaria de la prehistoria. Madrid, 1987.
- EIROA, J.J. Nociones de Prehistoria general. Barcelona, 2000.
- EIROA, J.J. Et alii. Nociones de tecnología y tipología en Prehistoria. Barcelona, 1999.
- GRACIA, F. I MUNILLA, G. PROTOHISTÒRIA. Pobles i cultures a la Mediterrània entre els segles XIV i II a.C. Editorial Universitaria. U.B. Barcelona, 1997.
- LEROI GOURHAM, A. La Prehistoria. Barcelona, 1982
- LICHARDUS, J. et alii. La Protohistoria de Europa. Barcelona, 1987
- MUÑOZ AMILIBIA, AM. Et alii. Prehistoria I. UNED, Madrid. 1997.
- POYATO, C. I VÁZQUEZ, A. Introducción a la Arqueología. II milenio en el Próximo Oriente. Madrid, 1989.
- RENFREW, C. El alba de la civilización. Madrid, 1986.
- ROUSE, I. Introducción a la Prehistoria. Barcelona, 1973

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

SAHLINS, M. Economía de la Edad de la Piedra. Madrid, 1983

TRUMP, D.H. The Prehistory of the Mediterranean. Londres, 1980.

BLOC TEMÀTIC I

AA. VV. Actas de la Mesa redonda sobre Megalitismo Peninsular. Madrid, 1986.

AA. VV. La Sicilia prima della storia. Palermo, 1990.

ANATI, E. Considerazioni sulla prehistoria di Malta, nota preliminare, in ANATI/FRADKIN ANATI 1988, p. 11-50.

ARRIBAS, A. Y MOLINA, F. Estado actual de la investigación del megalitismo en la Península Ibérica, en Scripta Arqueologica. Francisco Jordà Oblata, pp. 63-112. Salamanca, 1984

ATZENI, E. Stazioni all'aperto e officine litiche nel Campidano di Cagliari, in Studi Sardi, XIV-XV, 1958.

BONANNO, A. A socio-economic approach to maltese prehistory. The Temple builders, in Malta: Studies of its Heritage and History. Malta: Mid-Med Bank, 17-46. 1986

BRAY, W.M. The Ozieri Culture of Sardinia, in Revista di Scienze Preistoriche. XVII. Firenze, 1963.

CASTLEDEN, R. The Stonehenge People. An explorations of life in Neolithic Britain (4.770-2.000). London, 1987.

CONTU, E. Monte d'accodi-sassari. Problematiche di studio e di ricerca di un singolare monumento preistorico, in The Deya Conference of Prehistory. BAR International Series 229. Londres, 1984.

COSTA, B. , FERNÁNDEZ, J.H. Les Illes Pitiüses: de la Prehistòria a la fi de l'època Púnica. X Jornades d'Estudis Històrics Locals. pp. 277-355. Palma, 1992

COTA ZERO. Revista d'Arqueologia i Ciència. Dossier. Megalitisme : Arquitectura i Societat. Barcelona, 1987.

DELIBES, G. El Megalitismo en la Península Ibèrica. Ministerio de Cultura. Madrid, 1987.

FERNANDEZ, et alii. Excavaciones en el sepulcro megalítico de Ca Na Costa (Formentera). I. T.M.A.I. n° 19, pp. 11-52. Ibiza.

GIOT, P. The impact of Radiocarbon Dating on the Establishment of the Prehistoric chronology of Brittany, en Proceedings of the Prehistoric Society n° 37. 1971

GIOT, P.R.; MONNIER, J.L. I HELGOUAC'H, J.L. Préhistoire de la Bretagne. Rennes, 1998.

GROSJEAN, R. Classification descriptive du Mégalitique Corse, bull. de la soc. préhistorique franç. Paris, 1967. n° 3. pp. 707-742.

L'HELGOUACH, J. Les groupes humaines du Ve au IIIe millénaires. en Préhistoire de Bretagne. Ed. Ouest-France. Rennes, 1979

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

PLANTALAMOR, L. Algunas consideraciones sobre los Sepulcros Megalíticos de Menorca. Trabajos del Museo de Menorca 1, Maó.

PLANTALAMOR, L. Biniai Nou. El megalitisme mediterrani a Menorca. Treballs del Museu de Menorca, 24, Maó, 2001.

RENFREW, C. Arqueología social de los monumentos megalíticos. Investigación y Ciencia, n° 48, pp. 70-79. Madrid, 1980.

RENFREW, C. The Megalithics Monuments of Western Europe. Thames/Hudson. london, 1983

RENFREW, C. The Prehistory of Orkney (B.C. 4.000 - 1.000 a.D.). Edimburgh University Press, 1985

BLOC TEMÀTIC II

ACOSTA, P. Estado actual de la Prehistoria Andaluza: Neolítico y Calcolítico. Habis n° 14, pp. 195-205. Sevilla, 1988.

ALCALDE, G. Et alii. Producciones metalúrgicas en el noreste de la Península Ibérica durante el III Milenio cal. A.C.: El taller de la Bauma del Serrat del Pont. (Tortella, Girona). A: Trabajos de Prehistoria, 55 (I), pp. 81-100. Madrid, 1998.

ANTONACCI SANPAOLO, E. (ed.). Archeometallurgia. Ricerche e prospettive. A: Atti del Colloquio internazionale di archeometallurgia, Bologna-Dozza Imolese, 18-21 ottobre 1988 . Bologna, 1992.

ATZENI, E. et alii. La Civiltà Nuragica. Milano, 1990.

A.A.V.V. Celtas i celtíberos. Realidad o leyenda. Actas de las Jornadas celebradas en la Universidad Complutense de Madrid del 27 de febrero al 8 de marzo de 1996. Unión Cultural Arqueológica . U.C.A. Madrid, 1997.

BERNABÓ BREA, L. Eolie, Sicilia e Malta nell'Età del Bronzo, Kokalos 22-3 p. 33-108. 1976.

BERNABÓ BREA, L. Beziehungen zu Malta, Sizilien und zu den Äolischen Inseln, in Kunst und Kultur Sardiens vom Neolithikum bis zum Ende der Nuraghenzeit, Karlsruhe , p. 192-220. 1980

BLAS, M.A. La primera minería metálica del N. Peninsular: Las indicaciones del C/14 y la cronología prehistórica de las explotaciones cupríferas del Aramo i el Milagro. A: Complutum Extra, 6 (I), 1996. pp. 217-226. Madrid, 1996.

BOURHIS, J. & BRIARD, J. Analyses spectrographiques d'objets préhistoriques et antiques. Travaux laboratoire. Anthropologie Préhistorique et Protohistorique. Quatern. Armor . Rennes, 1979.

BRIARD, J. L'Age du Bronze en Europe Barbare. Toulouse, 1976.

BRIARD, J. L'Age du Bronze en Europe. Économie et société 2000-800 avant J.C. . Paris, 1997.

DELIBES DE CASTRO, G. ; FERNÁNDEZ-MIRANDA, M. Armas y utensilios de bronce en la Prehistoria de las Islas Baleares. Studia Archaeologica n° 78. universidad de Valladolid. Valladolid, 1988

CHAPMAN, R. La formación de las sociedades complejas. El Sureste de la Península Ibérica en el marco del Mediterráneo Occidental. Barcelona, 1991.

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

COGHLAN, H.H. Notes on the Prehistoric Metallurgy of Copper & Bronze in the Old World. Oxford, 1975.

COLES, J.M. ; HARDING, A.F. The Bronze Age in Europe. Londres, 1979.

CORRAL, A. La metalúrgia de la edad del cobre y bronce. Arqueología Espacial, n° 8. Teruel, 1968

GAUCHER, G.: Peuples du Bronze. Anthropologie de la France à l'âge du Bronze. Paris, 1998.

GIMBUTAS, M. Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe. La Haya, 1965.

GOMEZ DE SOTO, J. Le Bronze Moyen en Occident. La Culture des Duffaits et la Civilisations des Tumulus. Paris, 1995.

HERNANDO, A. Interpretaciones culturales del calcolítico del sureste español.. Estudio de sus bases teóricas. A: Cuadernos de Prehistoria de Granada, 12-13, 1987-88. pp. 35-80. Granada, 1988.

LILLIU, G. et alii. La Facies nuragica di Monte Claro e Sa Duchessa (Cagliari) e villaggi di Ena Pruna e Su Guventu (Mògoro), in Studi Sardi XVI. Cagliari, 1960

LLULL, V. La Cultura de El Argar. Un modelo para el estudio de las formaciones económico-sociales prehistóricas. Madrid, 1983.

MARECHAL, J. La Préhistoire de la metallurgie et ses porolongements. Revue Arqueologique Sites. H.S. 14. 1983

MAYA, J.L. Dossier d'arqueometalúrgia. U.B. 1991/92.

MOHEN, J.P. Métallurgie Préhistorique. Introduction à la Paléometallurgie. Paris, 1990. *Traducció al castellà.*

OLIVEIRA, S. Existe uma Idade do Bronze Atlântico?. Trabalhos de Arqueologia, 10. Lisboa, 1998.

SANGMEISTER, G. Metalurgia y comercio del cobre en la Europa Prehistórica. Zephyrus XI. 1960

SAVORY, H.N. Spain and Portugal. Thames and Hudson. London, 1968

SCHUBART, H. Zambujal. Antiquity XLVI. 1972.

SIMÓN, J.L.; HERNÁNDEZ, E. I GIL, F. La metalúrgia en el Altiplano de Jumilla-Yecla: Prehistoria y Protohistoria. Jumilla, 1999.

SIMÓN, J.L. La metalúrgia prehistórica valenciana. Servicio de investigación prehistórica. Série de Trabajos Vários. Núm. 93. València, 1998.

TRUMP, D.H. Contatti siculo-maltesi prima dell'età del bronzo, Kokalos 22-3 p. 23-32. 1976-77.

VARIOS. Minería y metalúrgia en las antiguas civilizaciones mediterráneas y europeas. 2 vols. Coloquio Internacional Asociado. Universidad Complutense. Madrid, 1989.

BLOC TEMÀTIC III

CIFOLA, B. Ramses III and the Sea Peoples. Orientalia n° 57,4. p. 275-306. 1988

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

CORDIER, G. ; GRUET, J.P. Age du Bronze et Premier Age du fer en Anjou. G.P. XVIII, 1, p. 157-288. 1975

FRANKENSTEIN, S. Arqueología del colonialismo. El impacto fenicio y griego en el sur de la Península Ibérica y el suroeste de Alemania. Crítica. Barcelona, 1997.

GALÁN, E. Estelas, paisaje y territorio en el Bronce Final del Sureste de la Península Ibérica. Editorial Complutense. Madrid, 1993.

GARCÍA SANJUÁN, L. Los orígenes de la estratificación social. Patrones de desigualdad en la Edad del Bronce del Suroeste de la Península Ibérica. (Sierra Morena Occidental c. 1700-1.100 a.n.e./2.100-1.300 A.N.E.) A: BAR International Series 823. Oxford, 1999.

DELIBES DE CASTRO, G. MONTERO, I. (coord.). Las primeras etapas metalúrgicas en la Península Ibérica. II. Estudios Regionales. Instituto Universitario Ortega y Gasset. Madrid, 1999.

GIOT, P.R.; BRIARD, J. I PAPE, L. Protohistoire de la Bretagne. Rennes, 1995.

GÓMEZ RAMOS, P. Obtención de metales en la Prehistoria de la Península Ibérica. A: BAR. International Series, 753. Oxford, 1999.

GUILAINE, J. L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège. París, 1972.

JAMES, P. Siglos de Oscuridad. desafío a la cronología tradicional del Mundo Antiguo. Barcelona, 1993.

JENSEN, J. Et alii. L'Europe au temps d'Ulysse. Dieux et Héros de l'Âge du Bronze. Paris, 1999.

LILLIU, G. ; ZUCCA, R. Su Nuraxi di Barumini. Sardegna Archeologica - 9. Sassari, 1988

LIVERANI, M. El Antiguo Oriente. Historia, Sociedad y Economía. Barcelona, 1995

MARAZZI, M. La Sociedad Micénica. Madrid, 1982.

MEDEROS MARTÍN, A. Nueva cronología del Bronce Final en el Occidente de Europa. A. Complutum, 8,1997. pp.73-96. Madrid.

MELENA, J.L. (comisario). El Mundo Micénico. Cinco siglos de la primera civilización europea 1.600-1.100 a.C.. Madrid, 1992.

MONTERO RUIZ, I. Arqueometalúrgia en el Mediterraneo. Centros de Estudios del Próximo Oriente. Lenguas y culturas del Antiguo Oriente Próximo, 3.. Ediciones Clásicas. Madrid, 2000.

PALLOTINO, M. ; et alii. Popoli e Civiltà dell'Italia Antica. Roma, 1974-1986.

PONS, A. L'Empordà entre el Bronce Final i la Primera Edat del Ferro. Girona, 1984.

PONS, E. ; MAYA, J.L. L'Age du Bronze Final en Catalogne. Actes de Colloque de Nemours, p. 545-556. Nemours, 1986.

PRIENNE, J. Historia de la Civilización del Antiguo Egipto. Vols. I, II i III. Barcelona, 1963.

ROVIRA, S.; MONTERO, I. I CONSUEGRA, S. Las primeras etapas metalúrgicas en la Península Ibérica. I. Análisis de materiales. Instituto Universitario Ortega y Gasset. Madrid, 1997.

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

ROUDIL, J.L. L'Age de bronze en Languedoc Oriental. París, 1972.

ROUDIL, J.L. Le Bronze Final IIb - IIIa en Languedoc Oriental. Actes du Colloque de Nemours, p. 459-555. Nemours, 1986.

RUIZ-GÁLVEZ, M. Ritos de paso y puntos de paso. La Ria de Huelva en el mundo del Bronce Final Europeo. Universidad Complutense de Madrid. Madrid, 1995.

RUIZ-GÁLVEZ, M. La Europa Atlántica en la Edad del Bronce. Un viaje a las raíces de la Europa Occidental. Madrid, 1998.

RUIZ-ZAPATERO, G. Los Campos de Urnas del NE de la Península Ibérica. Madrid, 1985.

SANDARS, N.K. The Sea Peoples. Londres, 1978.

SMITH, T.R. Mycenean Trade in the West Central Mediterranean. Oxford, 1987

SNODGRASS, A. Arqueología de Grecia. Barcelona, 1990.

ZUCCA, R. Il Santuario Nuragico di S. Vittoria di Serri. Sardegna Archeologica - 7. Sassari, 1988

BLOC TEMÀTIC IV

ALMAGRO-GORBEA, M. La Introducción del Hierro en la Península Ibérica. Contactos precoloniales en el período Protoorientalizante. A. Complutum, 4, 1993. pp.81-94. Madrid, 1994.

ALVAR, J. ; BLAZQUEZ, J.M. (Eds.). Los Enigmas de Tartessos. Madrid, 1993.

AUBET, M^ªE. Tiro y las Colonias Fenicias de Occidente. Edición ampliada y puesta al día. Barcelona, 1994.

AA. VV. Els Orígens del Món Ibèric. Ampúries 38-40, 1977.

AA. VV. Huelva Arqueológica VI, 1982

AA. VV. I Focci dall'Anatolia all'Oceano. La Parola del Passato CCIV-CCVII, Nápoles, 1982

AA. VV. Iberos. Actas de las I Jornadas sobre el Mundo Ibérico. Jaén, 1985.

AA. VV. La Prehistòria de les Illes de la Mediterrània Occidental. Actes de : X Jornades d'Estudis Històrics Locals. Palma de Mallorca, 1992.

AA. VV. Fortificacions. La problemàtica de l'Ibèric Ple. (Segles IV-III a.C.). Manresa, 1991

BLANES, C. et alii. Les Illes a les Fonts Clàssiques. Palma, 1990

BRODMAN, J. Los griegos en ultramar. Comercio y expansión colonial antes de la Era Clásica. Madrid, 1975.

CASTRO, J.A. (Director). Tartessos. Revista de Arqueología. Extra N° 1. Madrid, 1986

COLLIS, J. The European Iron Age. Londres, 1984

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

COLOQUIO. Grecs et Iberes. R.E.A. LXXXIX-4. 1987

CRISTOFANI, M. Gli Etruschi del Mare. Florencia, 1982.

D'ANDRIA, F. I Greci in Italia. Archeo. Dossier. Istituto Geografico de Agostini. Novara, 1985.

ESCACENA CARRASCO, J.L. La arqueología Protohistórica del Sur de la Península Ibérica. Arqueología Prehistórica, 4. Ed. Síntesis. Madrid, 2000.

GIERRERO, V.M. Indegenisme i Colonització Púnica a Mallorca. Ses Salines, 1985

LANCEL, S. Cartago. Barcelona, 1994.

LILLIU, C. et alii. Genna Maria. II, 1. Il deposito votivo del mastio e del cortile. Cagliari, 1993.

LÓPEZ, J.L. Hispania Poena. Los fenicios en la Hispania Romana. Barcelona, 1995.

LOZANO, A. La Colonización Griega. Akal. Historia del Mundo Antiguo. - 17. Grecia. Madrid, 1988

MALUQUER, J. Tartessos. La ciudad sin historia. Barcelona, 1970.

MARCET, R. ; SANMARTÍ, E. Empúries. Barcelona, 1988.

MOSCATI, S. I Fenici e Cartagine. Roma, 1978.

PALLOTINO, M. et alii. Popoli e Civiltà dell'Italia Antica. Roma, 1974-1986.

RUIZ, A. ; MOLINOS, M. Los Iberos. Análisis arqueológico de un proceso histórico. Barcelona, 1993.

RUIZ-GALVEZ, M. El mundo celtibérico visto bajo la óptica de la "Arqueología social". Una propuesta para el estudio de los pueblos del oriente de la Meseta durante la Edad del Hierro. A: KALATHOS, 5-6. Pp. 71-106. Teruel.

TORELLI, M. Historia de los Etruscos. Madrid, 1996.

WAGNER, C.G. et alii. Consideraciones sobre los procesos de estatalización en la Península Ibérica. Complutum Extra, 6 (II) pp. 139-150. Madrid, 1996.

WELLS, P. Culture Contact and Culture Change: Early Iron age Central europe and the Mediterranean World. Cambrigde, 1980.

WELLS, P. Granjas Aldeas y Ciudades. Comercio y orígenes del urbanismo en la protohistoria europea. Barcelona, 1988.

WERTIME, TH.A. ; MUHLY, J.D. The coming of the Age of Iron. Londres, 1980

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA

**UIB
DEPARTAMENT DE CIÈNCIES
HISTÒRIQUES I TEORIES DE
LES ARTS**

PREHISTORIA II (1760)

**PROGRAMA I BIBLIOGRAFIA
(CURS 2001/2002)**

PROF. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PREHISTÒRIA II. BARTOMEU SALVÀ SIMONET

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA